

**СПЕЦИФІКА ЖАНРУ ФОРТЕПІАННОЇ МІНІАТЮРИ УКРАЇНСЬКИХ
КОМПОЗИТОРІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ У
ЗМІСТІ ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Москвічова Ю.О.

кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри
музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Реформування системи педагогічної освіти ставить перед вищою школою нові завдання та пред'являє високі вимоги до якості підготовки фахівців, зокрема викладачів та вчителів музичного мистецтва, здатних не тільки до творчої професійної самореалізації, а й спроможних залучити молоде покоління до глибокого пізнання та спілкування з музичним мистецтвом.

Інструментально-виконавській підготовці вчителя відводиться важливе місце в структурі фахових дисциплін музичних факультетів педагогічних вузів. Різноманітні дослідження в галузі професійної підготовки майбутніх учителів музики (Л. Арчажникова, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.) вказують на необхідність виховання освічених фахівців з розвинутим вмінням до самостійної роботи та підготовлених до практичної виконавської й педагогічної діяльності. Для оптимізації навчального процесу та вдосконалення інструментально-виконавської підготовки майбутніх фахівців, доцільно залучати студентів до якомога більшого опрацювання в класі основного музичного інструменту (фортепіано) творів, що відносяться до жанру мініатюри. Фортепіанні мініатюри сучасних українських композиторів спроможні дати потужний імпульс розвитку музично-естетичних ідеалів і

художнього смаку студентів, вплинути на активізацію естетичних переживань, сприяти розвитку пізнавальної активності та інтелекту. Масштаби мініатюри є доступними для сприйняття та вивчення, тому дозволяють студентам вже на перших заняттях відтворити твір цілісно, що привчає до усвідомлення стилістичних особливостей музичного твору, осмислення образної концепції та активізує інтерпретаторське мислення виконавця.

Мініатюрою в музичному мистецтві називають невелику, досконалу за формою п'єсу, яка за змістом може бути ліричною, пейзажною, жанровою тощо. До мініатюр належать романси, прелюдії, ноктюрни, танці, етюди, програмні п'єси. Хоча мініатюри є самостійними п'єсами, вони тяжіють до об'єднання в серії, цикли. Розквіт мініатюри, як відомо, пов'язаний з періодом музичного романтизму, це творчість Ф. Шуберта. Ф. Мендельсона. Р. Шумана, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Й. Брамса. Причиною такого бурхливого розвитку, як зазначають науковці, стало нове романтичне світовідчуття, засноване на бажанні показати складний внутрішній світ людини, боротьбу його протилежних почуттів, втілення нюансів людських переживань. Феномен мініатюри полягає в тому, що вона уособлює найменшу серед існуючих жанрову модель мистецтва, яка здатна відобразити цілісну картину світу. Основою художнього світу мініатюри є монообразність, тобто – цілісний музичний образ, єдиний психологічний стан. Звідси й особливості жанрового змісту мініатюри, а саме – одномоментне, “суюхвилинне”, як зазначав К. Зенкин [4, с. 36], вираження емоційного стану особистості в умовах камерного часопростору.

Специфіка жанру української музичної мініатюри проявляється у поєднанні двох аспектів: по-перше, це зв'язок з європейською професійною культурою, у надрах якої жанр мініатюри зароджувався та розвивався, по-друге, – зв'язок з особливостями національного стилю. У монографії М. Дремлюги “Українська фортепіанна музика (Дожовтневий період)” [2] автор стверджує, що жанр мініатюри бере свої витoki з українських народно-пісенних джерел, зокрема у танцях, піснях, колядках, щедрівках, практично не використовуючи самого поняття мініатюри. Серед перших композиторів, що писали фортепіанні

мініатюри О. Лизогуб, Й. Витвицький, М. Маркевич, М. Завадський, Г. Ходоровський та ін. Починаючи з ХІХ ст. українські композитори зробили значний внесок у фортепіанний педагогічний репертуар у жанрі мініатюри. Першими циклами мініатюр стали “Народні українські наспіви” М. Степаненка, цикл “Маленький Падеревський” В. Заремби, “Збірка дитячих фортепіанних творів з українських пісень” В. Присовського, “Фортепіанні п’єси” М. Соколовського. Жанр української ліричної мініатюри зустрічається у Я. Степового, В. Косенка, В. Борисова, М. Лисенка, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, творчість яких вважається професійним етапом розвитку фортепіанної мініатюри і має зв’язок з західноєвропейськими композиторами, в першу чергу з Ф. Шопеном та Ф. Мендельсоном.

У 20–30-х рр. ХХ ст. в Україні відбуваються процеси, що мали помітний вплив на фортепіанну музику і пов’язані із західноєвропейським мистецтвом, адже багато хто з галицьких композиторів здобували музичну освіту в Чехії, Австрії, Німеччині (Н. Нижанківський, М. Колесса, В. Барвінський) [6, с. 15]. Зокрема, В. Барвінським написано фортепіанні цикли для дітей різного віку: “Наше сонечко грає на фортепіано” для маленьких початківців, “Українські народні пісні для фортепіано” для дітей середнього віку, “Українські колядки та щедрівки” для старших учнів, цикл “Шість мініатюр на українські теми”. Також фортепіанні мініатюрні цикли в цей період створили М. Скорульський “Дитячий альбом”, М. Любарський “Легкі п’єси для фортепіано” [6, с. 33–37].

Справжній розквіт жанру фортепіанної мініатюри в українській музиці розпочався у другій половині ХХ ст. й продовжується до нашого часу. У стильовому вимірі мініатюра характеризується різноманітними багатогранними й сміливими композиторськими пошуками. Тут поєдналися оновлена музична мова “авангарду”, представлена окремими періодами творчості Л. Дичко, Л. Грабовського, В. Бібіка, Є. Станковича, М. Скорика, В. Сильвестрова та традиції національного академізму, рисами якого пронизана творчість Г. Майбороди, В. Кирейка, А. Коломійця, М. Дремлюги та ін. На прикладі фортепіанних мініатюр українських композиторів 60–70-х рр. (В. Сильвестрова,

В. Годзяцького, Л. Дичко і Б. Фільц) помітним є вплив мінімалізму, структуралізму і техніцизму, задум яких полягає в максимальній концентрації художнього змісту, в особливій насиченості, сконцентованості музичної інформації на малому проміжку часу, прагненні відобразити нове світовідчуття сучасної людини з його максимально вираженими експресіями.

У 70–80-х рр. ХХ ст. в жанрі фортепіанної мініатюри продовжують творити Л. Колодуб “Альбом для дітей”, М. Степаненко “Дитячий альбом”, Б. Фільц “Мініатюри для фортепіано”. Неофольклорна мініатюра, яку репрезентують фортепіанні твори Л. Дичко, Б. Фільц, демонструє специфічну мову – використання фольклорних першоджерел у поєднанні з сучасними принципами музичного мислення: поспівковий тематизм, темброву стилізацію народних інструментів, підголоскову фактуру, варіантність як основу тематичного розвитку. Творчість Б. Фільц продовжує стильовий напрям, започаткований у композиторській спадщині Л. Ревуцького, В. Барвінського, Н. Нижанківського, а саме мова йде про насичення музики фольклорними мотивами, опрацьованими засобами, притаманними неоромантизму та імпресіонізму. Серед фортепіанних творів Б. Фільц – п’єси для дітей з альбому “Яворівські іграшки”, великі цикли “Три п’єси на теми лемківських народних пісень”, “Закарпатські новелети”, “Візерунки”, “Калейдоскоп настроїв”, “Київський триптих”, “Музичні присвяти”, “Лемківські варіації”. Важливою рисою творчого мислення Б. Фільц є переосмислення народнопісенних та народно-інструментальних інтонацій карпатського регіону, зокрема гуцульського, лемківського, бойківського, що “вірізняється серед загальноукраїнського особливою ладово-інтонаційною структурою мелодики, загостреною ритмікою, щедрим розмаїттям інструментальних награвань” [3, с. 16–17]. У її фортепіанних творах вдало поєднуються прогресивні досягнення західноєвропейського музичного мистецтва з традиціями суто національного характеру, що полягають в активному використанні карпатського фольклору, наповненні музичної фактури пісенним мелодизмом і широкому використанні виражальних засобів постромантичного періоду, зокрема, імпресіонізму.

В Україні за роки незалежності цикли фортепіанної мініатюри для дітей створювалися О. Білашем “Тетянчин альбом” (2002 р.), О. Опанасюком “П’ять легких п’єс” (1999 р.), Г. Саськом “Мозаїка” (2004 р.), І. Мацієвським “Далеке і близьке” (2001 р.), І. Щербаковим “Дитячий альбом”, М. Ластовецьким “Фортепіанні п’єси для дітей та юнацтва” (2007 р.) та ін. [6, с. 58–70].

Таким чином, вивчення музичних творів жанру мініатюри у процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики є надзвичайно важливою умовою його професійного становлення. Фортепіанні мініатюри українських композиторів слугують багатим матеріалом у формуванні навичок музичного мислення майбутніх викладачів музичного мистецтва, їх самостійного та творчого підходу до процесу ознайомлення з музичним твором, сприяють кращому розумінню художнього змісту творів мистецтва, розвивають інтерес, ініціативу та виявляються необхідними у підготовці висококваліфікованих фахівців.

Література:

1. Гаран К. М. Мініатюра в українській фортепіанній музиці (на прикладі аналізу циклу для дітей “Мініатюри” О.В. Яковчука). URL: <http://journal-knukim.com.ua/index.php/camw/article/view/143>. (дата звернення : 27.10 2017).
2. Дремлюга М. Українська фортепіанна музика (Дожовтневий період). К. : Держ. Вид-во образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР, 1958. 168 с.
3. Загайкевич М. Богдана Фільц. Творчий портрет. Київ – Тернопіль: Астон, 2003.
4. Зенкин К. В. Фортепианная миниатюра и пути музыкального романтизма. Москва, 1997. 415 с.
5. Путішина Л. О. Використання жанру мініатюри в інструментально-виконавській підготовці майбутніх вчителів музики. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. № 11 (246), ч. I, 2012. С. 185–189.
6. Фрайт О. Фортепіанні альбоми та цикли українських композиторів для дітей: історія і сучасність. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка, 2010. 94 с.